

ТИПОЛОГІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА ЖИТТЄВИХ СВІТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ КООРДИНАТИ, АДАПТАЦІЯ ТА ПОШУКИ СЕНСУ

Ганущак Руслан Іванович,

аспірант кафедри психології

Львівського національного університету імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0002-4976-5827>

У статті розглядається важливість вивчення особистості у сучасних умовах з перспективи життєвого світу. Викладено короткий огляд походження поняття «життєвий світ» із феноменології Гуссерля, його розвиток та становлення як психологічної категорії. Коротко пояснено зміст цього поняття, зокрема, реляційно-конструктивістське розуміння Крауса. Згадано попередні спроби класифікації життєвих світів за певними ознаками, як-от залежно від змісту і структури потребнісно-мотиваційної сфери та від легкості або важкості задоволення значущих потреб, залежно від структури часу, відносин індивіда і суспільства та співвідношення суцього (наявного), належного і можливого як ціннісних критеріїв, залежно від особистісних дисгармоній у процесі розвитку особистості. Представлена авторська теоретична модель життєвого світу особистості та здійснена спроба на основі проведеного емпіричного дослідження створити типологію життєвих світів. Описано модель життєвого світу як постійну взаємодію системи зв'язків у мозку, психічних явищ та набору ментальних абстракцій, засвоєних у процесі культурної інтеграції індивіда. Визначено психологічні координати життєвого світу як своєрідні особливості внутрішніх переживань, що проявляються «назовні» у певній поведінці, думках і висловлюваннях, емоціях, інтерпретаціях навколишніх подій і явищ тощо. Обґрунтовано вибір цих психологічних координат як основи для спроби створення авторської типології життєвих світів. Підібрано відповідні методики для дослідження психологічних координат, проведено емпіричне дослідження та викладено деякі його результати. За допомогою проведеного кластерного аналізу визначено оптимальну кількість типів життєвих світів та запропоновано назву для кожного з них: гармонійний (збалансований), високоадаптивний гедоністичний, середньоадаптивний, спрямований на майбутнє, низькоадаптивний, спрямований на минуле і теперішнє, та дисгармонійний (дисфункціональний). Дано докладну характеристику кожному з типів, доповнену порівнянням з основними рисами особистості моделі Великої п'ятірки. Зроблено висновки про актуальність подібних досліджень особистості для розуміння буття людини у сучасному світі, особливо в умовах війни, коли потрібно бути особливо чутливими до внутрішніх переживань інших.

Ключові слова: життєвий світ, особистість, психологічні координати, соціально-психологічна адаптація, пошук сенсу, типологія життєвих світів.

Hanushchak Ruslan. Typology and characteristics of lifeworlds: psychological coordinates, adaptation and search for meaning

The article examines the importance of studying personality in modern conditions from the perspective of the lifeworld. A brief overview of the origin of the concept of «lifeworld» from Husserl's phenomenology, its development and formation as a psychological category is presented. The content of this concept is briefly explained, in particular, Kraus' relational-constructivist understanding. Previous attempts to classify lifeworlds according to certain characteristics are mentioned, such as depending on the content and structure of the need-motivational sphere and on the ease or difficulty of satisfying significant needs, depending on the structure of time, the relationship between the individual and society, and the ratio of what is available, appropriate and possible as value criteria, depending on personal disharmonies in the process of personality development. The author's theoretical model of the lifeworld of an individual is presented and an attempt is made to create a typology of lifeworlds based on the conducted empirical research. The model of the lifeworld is described as a constant interaction of the system of connections in the brain, mental phenomena and a set of mental abstractions learned in the process of cultural integration of the individual. The psychological coordinates of the lifeworld are determined as peculiar features of internal experiences that are manifested "outwardly" in

certain behaviour, thoughts and statements, emotions, interpretations of surrounding events and phenomena, etc. The choice of these psychological coordinates as a basis for an attempt to create an author's typology of lifeworlds is substantiated. Appropriate methods for the study of psychological coordinates were selected, an empirical study was conducted, and some of its results were presented. With the help of the conducted cluster analysis, the optimal number of types of lifeworlds was determined and a name was proposed for each of them: harmonious (balanced), highly adaptive hedonistic, medium adaptive directed to the future, low adaptive directed to the past and present, and disharmonious (dysfunctional). A detailed description of each of the types is given, supplemented by a comparison with the main personality traits of the Big Five model. Conclusions have been made about the relevance of such personality studies for understanding the existence of a person in the modern world, especially in the conditions of war, when it is necessary to be especially sensitive to the inner experiences of others.

Key words: *lifeworld, personality, psychological coordinates, social and psychological adaptation, search for meaning, typology of lifeworlds.*

Постановка проблеми. У статті представлена авторська теоретична модель життєвого світу особистості за його психологічними координатами і функціями, а також проведена спроба створити типологію життєвих світів на основі проведеного емпіричного дослідження. Незважаючи на те, що саме поняття життєвого світу є суто феноменологічним, а тому очікувано, що його типології носять переважно умоглядно-теоретичний характер, хоча й мають значний потенціал для емпіричних досліджень, нами було вирішено підійти до цього питання з емпіричного боку, визначивши насамперед вимірювані показники (психологічні координати) життєвого світу, і вже на основі їх дослідження спробувати з допомогою математично-статистичних методів визначити оптимальну кількість типів життєвих світів та зробити їх змістову характеристику.

Погляд на особистість з перспективи життєвого світу є актуальним та корисним способом дослідити внутрішні переживання людини, адже сучасна людина надзвичайно цінує власну унікальність та неповторність. А саме життєвий світ у його психологічному розумінні лежить у самій основі цієї своєрідності [1]. Отож, оскільки розуміння людини та її буття у світі є однією з ключових задач психологічної науки, будь-які дослідження життєвого світу особистості завжди будуть актуальними теоретичними і практичними завданнями для психологів.

Мета дослідження – запропонувати теоретичну модель життєвого світу особистості та емпірично розробити типологію життєвих світів на основі психологічних координат життєсвіту для теоретичних

і практичних задач кращого розуміння сучасної особистості.

Насамперед коротко нагадаємо, що поняття життєвого світу бере свій початок у феноменології Е. Гуссерля, який вважав його основою безпосереднього досвіду людини, самоочевидного переживання власного буття, що передує засвоєнню будь-яких знань чи форм поведінки. Життєвий світ можна розглядати як горизонт усіх наших переживань, у тому розумінні, що це тло, на якому всі речі постають як такі та мають певний сенс [2]. Головна складність розуміння цього поняття у феноменології полягає у тому, що його статус постулюється водночас і як особистий, і як інтерсуб'єктивний. Життєвий світ може бути інтерсуб'єктивним, навіть якщо кожен індивід неодмінно володіє власним «особистим» життєвим світом. Значення і сенси внутрішнього світу можуть бути інтерсуб'єктивно доступні і передані іншим. Проте цей «рідний» світ завжди обмежений світом іншого. Внутрішні смисли особистого життєвого світу можуть бути повідомлені, трансльовані, але ніколи не можуть бути безпосередньо сприйняті іншим; чужий досвід може бути лише присвоєно чи асимільовано у життєвому світі, і лише на тлі життєсвіту крізь його призму може бути зрозумілим.

Реляційно-конструктивістське розуміння життєвого світу Б. Крауса фокусується не лише на індивідуальній перспективі цього поняття, але також бере до уваги соціальні та матеріальні умови довкілля та їх актуальність. Таким чином, важливим є основне припущення Б. Крауса про те, що розвиток особистості залежить від двох визначальних факторів: з одного боку,

власна реальність людини є її суб'єктивним конструктом, з іншого – цей конструкт, незважаючи на всю суб'єктивність, не випадковий, адже, оскільки людина завжди пов'язана зі своїм оточенням, її власна реальність перебуває під впливом умов цього оточення. Спираючись на цю точку зору, стає можливим відокремлення індивідуального сприйняття від соціальних та матеріальних умов навколишнього середовища. Відповідно, Б. Краус протиставляє термін «життєвий світ» термінові «життєві умови». Отож, можна сказати, що життєвий світ людини будується залежно від її конкретних життєвих умов та визначає суб'єктивне сприйняття цих умов. Б. Краус використовує епістемологічну різницю між суб'єктивною реальністю та об'єктивною реальністю: життєвий світ людини співвідноситься з умовами життя так само, як суб'єктивна реальність співвідноситься з об'єктивною; одне є неминучою суб'єктивною конструкцією, побудованою залежно від умов другого [3]. Тож, підсумовуючи, можна сказати, що життєвий світ означає суб'єктивну побудову людиною дійсності, яку вона формує через свої життєві обставини.

Таким чином, як бачимо, життєвий світ має як індивідуальні, так і групові аспекти, і може розглядатися з різних точок зору залежно від цілей і задач конкретного дослідження. Так, інтерсуб'єктивний, груповий характер життєвого світу насамперед вивчається у соціології та соціальній психології, а суб'єктивний, особистісний – у гуманістичній та екзистенціальній психології, а також у клінічній практиці та психотерапії з метою розуміння унікальних внутрішніх переживань пацієнтів. У цьому дослідженні акцент переважно зроблений на індивідуальних особливостях життєвого світу.

Спроби класифікувати типи життєвих світів за певними ознаками робилися різними вченими, зокрема, Ф.Ю. Василюком (залежно від змісту і структури потребнісно-мотиваційної сфери та від легкості або важкості задоволення значущих потреб), Д.О. Леонтьєвим (за структурою часу, відносинами індивіда і суспільства та співвідношенням суцього (наявного), належного і можливого як ціннісних критеріїв), Т.М. Титаренко (за особистісними дисгармоніями в процесі розвитку особис-

тості) [4] та іншими. У цьому дослідженні представлено типологію життєвих світів, в основі якої лежать їх особливості психологічних координат та функцій. Далі ми докладніше розкриємо це питання.

Для початку представимо та коротко опишемо авторську теоретичну модель життєвого світу особистості (рис. 1).

Ядром життєвого світу є постійна взаємодія між трьома факторами: нейронними ландшафтами головного мозку, психічними явищами та ментальними абстракціями. Пояснимо докладніше кожен з цих факторів.

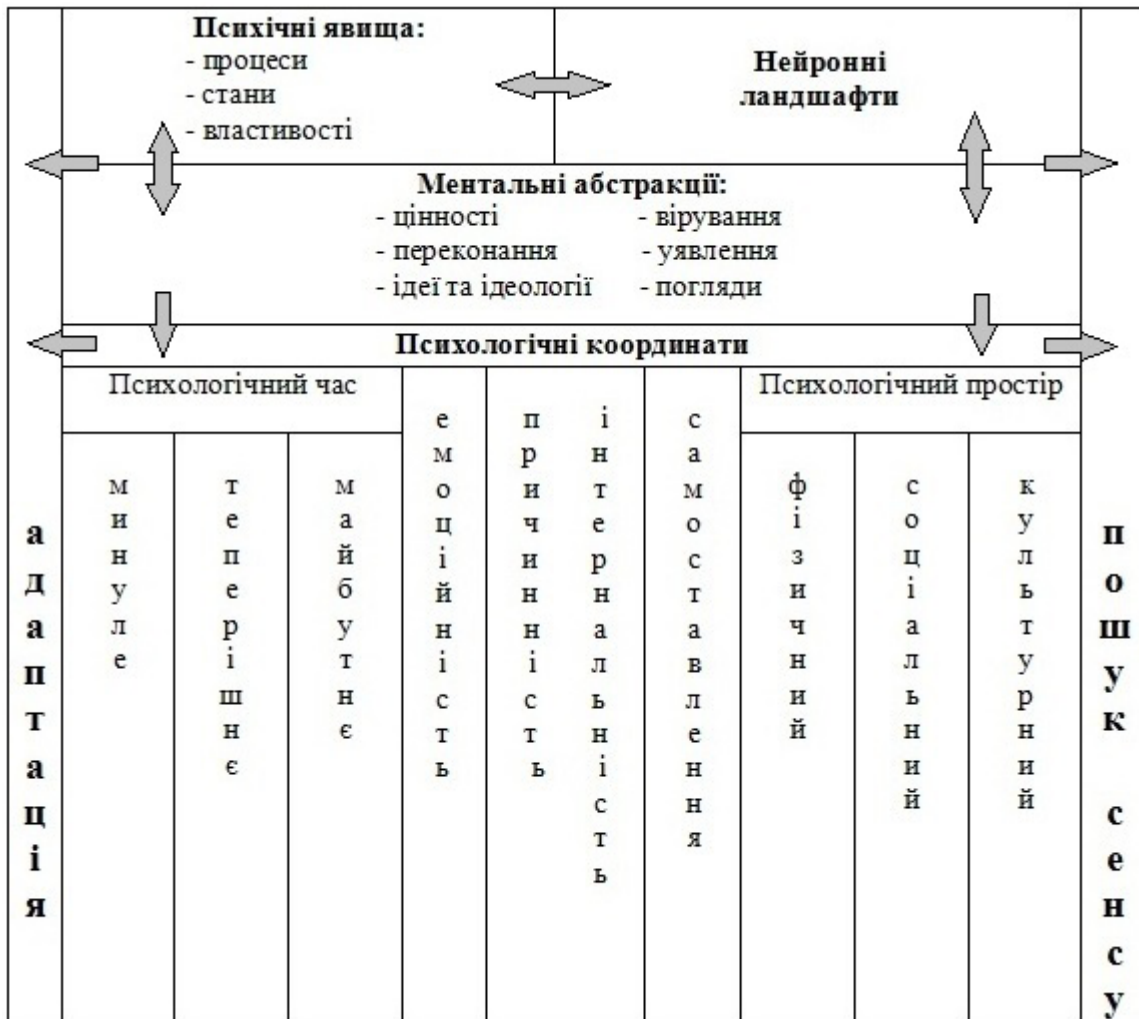
Нейронний ландшафт – це унікальна конфігурація зв'язків у головному мозку. Взаємовпливи між мозком та навколишнім середовищем сприяють закріпленню вигідних і адаптивних конфігурацій зв'язків у самому мозку та позбавленню від невідгідних у процесі, який називають нейродарвінізмом. Таким чином, природна і соціальна реальність конструює нашу внутрішню реальність шляхом утворення відповідних зв'язків у мозку [5].

Особливості темпераменту і характеру, потреб і мотивів, особливості протікання психічних процесів (пізнавальних, емоційно-вольових), психічні стани – все це теж є однією із ключових основ життєвого світу.

Ментальні абстракції – це різноманітні засвоєні у процесі соціально-культурної інтеграції індивіда цінності, ідеї, вірування тощо. Тобто всі ті поняття і системи понять, які продукують люди чи людські спільноти в процесі взаємодії з реальністю та між собою [6].

Усі ці три фактори (система зв'язків у мозку, особливості психічних явищ, набір ментальних абстракцій) постійно взаємодіють між собою і з реальністю та постійно видозмінюються, роблячи таким чином кожну людину унікальною особистістю, адже однакові комбінації і способи взаємодії цих факторів у двох різних людей практично неможливі.

Взаємодія цих факторів проявляє себе у своєрідних особливостях внутрішніх переживань і їх зовнішніх проявах – поведінці, думках і висловлюваннях, емоціях, інтерпретаціях навколишніх подій і явищ тощо. Це і є те, що ми називаємо психологічними координатами життєвого

Рис. 1. Теоретична модель життєвого світу особистості

світу. Основними психологічними координатами є особливості переживання часу та простору (насамперед соціального). Іншими важливими психологічними координатами у цьому дослідженні є самоставлення (особливості ставлення людини до самої себе, прийняття/неприйняття, схвалення/несхвалення тощо), емоційність (особливості емоційної сфери, емоційна стійкість, комфорт, налаштованість тощо), причинність, або інтернальність (особливості відчуття контролю над подіями власного життя).

Основними функціями життєвого світу, його задачами є сприяння адаптації людини (передусім соціально-психологічній) та пошук сенсу існування.

Психологічні координати (виміри) життєвого світу як спосіб суб'єктивного переживання часу, простору та інших аспектів буття, а також адаптивний та сенсоутворюючий характер життєсвіту були описані

та обґрунтовані багатьма мислителями та ученими, які у своїх роботах торкалися питання людського існування (Е. Гуссерль [2], А. Шюц [7], М. Мерло-Понті [8], Л. Бінсвангер [9], Г. Елленбергер [10], Е. Мінковський [11], В. Франкл [12], Ф.Ю. Василюк, Т.М. Титаренко [4] та інші). Саме на їхні праці та ідеї ми спиралися у виборі психологічних координат життєвого світу, використаних у представленій моделі. На нашу думку, саме ці психологічні координати є найбільш придатними для спроби емпіричного дослідження життєсвіту та побудови на їх основі типології життєвих світів, адже щодо них можна застосувати підхід, названий філософом Д. Деннетом гетерофеноменологічним, в основі якого лежить самозвіт «іншого» про власні феноменологічні стани і переживання, тобто використання здатності до мовлення та інтерпретацій, аби визначити те, що суб'єкт вважає істинним про свій

внутрішній досвід [13]. Варто зазначити, що саме такий підхід зазвичай і стоїть за психологічними опитуваннями та тестуваннями.

Отож, на основі виділених нами координат і функцій життєвого світу були визначені вимірювані показники, підібрані відповідні методики, проведено опитування та за допомогою математико-статистичних методів визначено кілька типів життєвих світів особистості. Тож можна переходити до опису результатів емпіричного дослідження та характеристики типів життєвих світів.

Результати дослідження. У дослідженні взяли участь 415 осіб, середній вік – 22 роки. Було використано такі методики: опитувальник діагностики соціально-психологічної адаптації Роджерса-Даймонд [14] (дослідження функції адаптації, координат самоставлення, простору (соціального, ставлення до інших), емоційності, причинності), опитувальник часової перспективи Зімбардо [15] (дослідження координат психологічного часу), тест смисложиттєвих орієнтацій Леонтьєва (дослідження осмисленості існування, функції пошуку сенсу), короткий

п'ятифакторний опитувальник рис особистості Гослінга-Ренфру-Свонна [16] (порівняння показників життєвого світу з уже наявною загальноприйнятою моделлю особистості).

За допомогою кластерного аналізу було виявлено, що найбільш оптимальне число типів життєвих світів, виділених на основі його психологічних координат та функцій, дорівнює п'яти. Зважаючи на характер розподілу даних по вимірюваних показниках, умовно їх можна назвати таким чином: гармонійний (збалансований) життєсвіт (кластер 3, N=74), високоадаптивний гедоністичний життєсвіт (кластер 2, N=96), середньоадаптивний, спрямований на майбутнє, життєсвіт (кластер 1, N=90), низькоадаптивний, спрямований на минуле і теперішнє, життєсвіт (кластер 4, N=101), дисгармонійний (дисфункціональний) життєсвіт (кластер 5, N=54) (рис. 2).

Перелік шкал зліва направо: адаптація, самоприйняття, прийняття інших, емоційний комфорт, інтернальність, негативне минуле, гедоністичне теперішнє, майбутнє, позитивне минуле, фаталістичне теперішнє, осмисленість

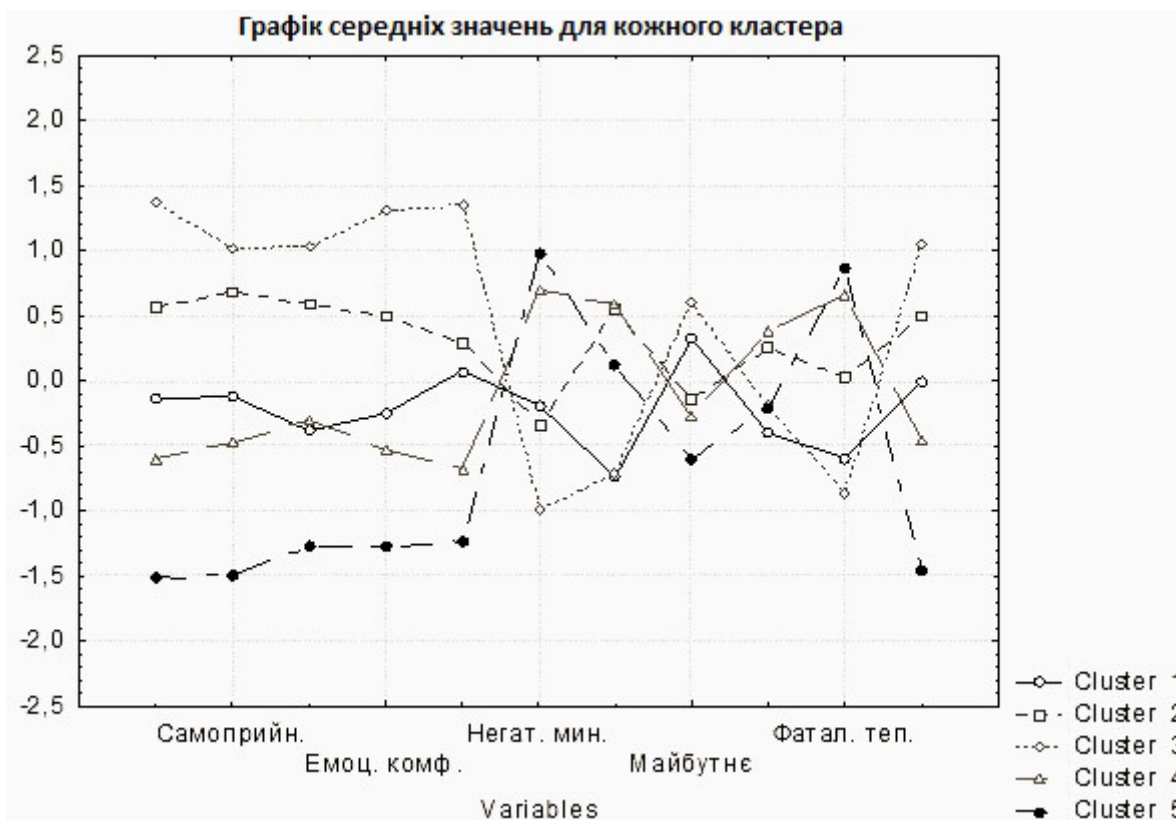

Рис. 2. Кластерний аналіз психологічних координат і функцій життєвого світу

Для порівняння виділених п'яти кластерів між собою за показниками основних рис особистості було використано аналіз Краскала-Волліса для шкали добросовісності через ненормальний розподіл даних по ній ($N=95,69$, $p < 0,01$; середні значення по кожному кластеру – $M_1=11$, $M_2=11$, $M_3=12,01$, $M_4=10$, $M_5=7,97$). Для інших шкал Великої п'ятірки використано однофакторний дисперсійний аналіз Шеффе (середні значення: екстраверсія – $M_1=8,46$, $M_2=10,27$, $M_3=10,35$, $M_4=9,57$, $M_5=7,3$; дружелюбність – $M_1=10,14$, $M_2=10,83$, $M_3=11,24$, $M_4=10,34$, $M_5=10$; емоційна стабільність – $M_1=7,71$, $M_2=8,14$, $M_3=9,73$, $M_4=6,38$, $M_5=6,33$; відкритість новому – $M_1=10,08$, $M_2=11,52$, $M_3=11,88$, $M_4=9,94$, $M_5=8,67$). За показниками екстраверсії перший і п'ятий кластери суттєво відрізняються від усіх інших. За шкалою дружелюбності статистично значуща різниця спостерігається між третім кластером з одного боку та першим і п'ятим – з іншого. За шкалою емоційної стабільності всі кластери істотно відрізняються між собою, лише між першим і другим та четвертим і п'ятим відповідно різниця є незначущою. За шкалою відкритості новому досвіду теж є різниця між усіма кластерами, окрім першого з четвертим та другого з третім відповідно. Усі вказані відмінності є статистично значущими при $p < 0,05$.

Аналіз результатів дослідження.

Отже, далі на основі отриманих даних дамо більш розгорнуту психологічну характеристику кожному з типів життєвого світу.

Гармонійний (збалансований) життєвий світ (ГЗ). Цей тип життєвого світу характеризується найвищим рівнем соціально-психологічної адаптації та осмисленості життя. Представники цього типу добре перейняли соціальні і культурні норми поведінки та зважають на них у своїх діях. Схильні дотримуватися правил, норм та цінностей, поширених в їхньому соціокультурному середовищі. Життя своє проживають доволі осмислено, як цікавий, емоційно насичений та наповнений змістом процес. Мають уявлення про себе радше як про сильну особистість. Прихильно ставляться до себе загалом, мають високу адекватну самооцінку, вірять у власну самоефективність. До інших людей ставлення теж загалом позитивне, схильні відноситися до

них дружелюбно, прихильно і з довірою. Загалом є оптимістичними, позитивно налаштованими, врівноваженими, з високим рівнем суб'єктивного благополуччя. Сприймають себе як активного суб'єкта власної діяльності, покладаються радше на власні сили і ресурси, аніж на обставини. Переважно мають амбітні та реалістичні плани на майбутнє, життєві цілі надають їх існуванню осмисленості, спрямованості та часової перспективи. Є добросовісними та відповідальними у процесі втілення поставлених задач. Загалом, їхня поведінка значною мірою визначається загальною орієнтацією на майбутнє.

Співставлення із рисами Великої п'ятірки показує, що представники гармонійного (збалансованого) життєвого світу доволі відкриті для нового, шукають нових вражень та емоцій, допитливі та креативні. Також вони доволі співчутливі, націлені на співпрацю, а не конфлікт, довірливі та альтруїстичні. Вони досить комунікабельні, люблять нові знайомства та компанії. При цьому вони дисципліновані, сумлінні та відповідальні. Емоційно стабільні, не схильні піддаватися негативним емоціям.

Високоадаптивний гедоністичний життєвий світ (ВАГ). Представники цього типу теж доволі добре соціально і психологічно адаптовані та переживають своє життя як осмислене, хоча й дещо меншою мірою, аніж представники гармонійного типу. Загалом вони дотримуються загальноприйнятих норм і цінностей, особливо якщо ті не входять явно у конфлікт із їхніми власними переконаннями та інтересами. Власне «Я» сприймають і оцінюють позитивно, схвалюють себе та довіряють собі. До інших теж загалом ставляться позитивно та очікують такого ж ставлення до себе. Менш оптимістичні, аніж представники збалансованого типу, проте особливо не мають проблем із емоційним дискомфортом, не схильні зайвий раз тривожитися чи непокоїтися. Також менш активні у керуванні подіями власного життя, проте не піддаються цілком впливу течії зовнішніх подій, у разі потреби здатні взяти управління у свої руки. Характерною ознакою цього типу є гедоністичне ставлення до власного існування. Живуть радше сьогоднішнім днем, особливих планів на майбутнє не будують. При цьому

життя своє сприймають доволі цікавим, емоційно насиченим, змістовним, проте лише в даному конкретному моменті, «тут і тепер». Через це часто проявляють імпульсивність, шукають нових відчуттів і вражень, іноді навіть схильні ризикувати, що відображає орієнтацію на задоволення, хвилювання, збудження, задоволення у сьогоденні та відсутність турботи про майбутні наслідки. Таким чином, як бачимо, характер осмисленості власного життя суттєво відрізняється у гедоністичного типу порівняно із гармонійним.

Представники високоадаптивного гедоністичного життєсвіту трохи менш добросовісні, організовані та відповідальні. При цьому вони такі ж енергійні і комунікабельні, як і ГЗ, теж люблять спілкування та взаємодію з іншими, прагнуть уваги і самоствердження. Дещо менш дружєлюбні та довірливі, проте не схильні зовсім протиставляти себе іншим. Емоційно менш стійкі за ГЗ, проте загалом теж не надто схильні до переживання негативних емоцій. Рівень відкритості новому досвіду такий же високий, як і у ГЗ, люблять пригоди та цікаве проведення часу, проте можуть бути схильними до ризикованої поведінки чи зловживання різними речовинами, адже часто прагнуть до ейфоричних відчуттів.

Середньоадаптивний, спрямований на майбутнє життєсвіт (САМ). У цього типу відзначається середній рівень соціально-психологічної адаптації та осмисленості життя. Не завжди схильні дотримуватися норм і цінностей, притаманних соціокультурному оточенню. Ставлення до себе та до інших людей амбівалентне: частково приймають себе та інших, частково не схвалюють деякі аспекти власного «Я» та іноді можуть проявляти нетерпимість до соціального оточення. Емоційний комфорт середнього рівня, між полюсами оптимізму і благополуччя з одного боку та тривожності і апатії – з іншого. Рівень інтернальності, відчуття контролю над власним життям, близький до попереднього гедоністичного типу, лише несуттєво нижчий. Ключовою ознакою цього типу є виражена спрямованість на майбутнє (вищий рівень лише у гармонійного типу). Тож представники цього типу все-таки схильні ставити собі цілі та будувати плани і прагнуть до

їх втілення. Що, судячи зі всього, дається їм важче, ніж представникам збалансованого типу, через меншу віру у себе, у свої сили, нижчий рівень самоефективності та оптимізму, відчуття неповного контролю над своїм життям, нижчий рівень осмисленості власного існування тощо.

Представники середньоадаптивного, спрямованого на майбутнє життєсвіту менше відкриті до нового досвіду, ніж представники попередніх двох типів. Емоційна стабільність загалом на трохи нижчому рівні, ніж у ВАГ, хоча теж не надто схильні до негативних емоцій, проте іноді, як і в попереднього типу, можуть бути проблемами з імпульсним контролем. А от рівень доброзичливості на доволі низькому рівні, схильні до суперництва та можуть мати труднощі у спілкуванні з іншими. Рівень екстравертованості невисокий, у соціальних ситуаціях можуть проявляти стриманість. Рівень сумлінності такий же, як і у ВАГ, загалом можуть самоорганізуватися та досягати поставлених цілей.

Низькоадаптивний, спрямований на минуле і теперішнє життєсвіт (НАМТ). Загальний рівень соціально-психологічної адаптації та осмисленості життя у цього типу нижчий середнього, майже за всіма показниками нижчий, ніж у попереднього. Особливості ставлення до себе та рівень емоційного комфорту схожі, проте ближчі до негативного полюса. Зовсім трохи вищим є лише рівень прийняття інших. Суттєвіше відрізняється рівень інтернальності: цей тип загалом більше покладається на зовнішню мотивацію, ніж на внутрішню, є більш пасивним у вирішенні життєвих труднощів. Характерною ознакою часової перспективи цього типу є орієнтація на минуле і теперішнє, особливо на негативне минуле і фаталістичне теперішнє. Негативне ставлення до минулого може свідчити про біль, травми і розчарування, як реальні, так і уявні, або ж про нейтральні чи позитивні події, реконструйовані у негативному ключі. Фаталістичне ж сприймання теперішнього якраз пов'язане із низьким рівнем інтернальності: життя бачиться загалом не залежним від волі особистості, наперед зумовленим, на нього неможливо вплинути індивідуальними діями. Це все може провокувати імпульсивну чи агресивну пове-

дінку, образи, депресію, тривогу, дратівливість, підозрілість, низьку самооцінку. Загалом же, цьому типові бракує фокусу на цілі, як у орієнтованих на майбутнє, або акценту на хвилюючому переживанні, як у гедоністів.

Представники низькоадаптивного, спрямованого на минуле і теперішнє життя значно менш добросовісні, схильні до спонтанності та часом можуть підводити інших. Рівень екстравертованості навіть вищий, аніж у САМ, проте не досягає рівня ГЗ та ВАГ, хоча загалом не цураються соціальних контактів, принаймні на позір. Рівень дружелюбності близький до САМ, можуть справляти враження наївної і поступливої особи. А от емоційна стабільність на дуже низькому рівні, бувають імпульсивними, збудливими, нестабільними, із низьким рівнем психологічного благополуччя. Відкритість новому теж нижчого рівня, аніж у всіх попередніх типів, не надто прагнуть змін та не люблять несподіванок.

Дисгармонійний (дисфункціональний) життєсвіт (ДД). У цього типу надзвичайно низький рівень соціально-психологічної адаптації та осмисленості життя. За всіма показниками він є фактично антагоністом гармонійного типу, їхні графіки розподілу психологічних координат і функцій майже дзеркально відображають одне одного, а тому практично всі характеристики протилежні. Представники цього типу або не засвоїли, або ж ігнорують правила, норми і цінності суспільства. Ставлення до себе радше негативне, самооцінка низька. Ставлення до світу загалом та до інших людей можна охарактеризувати як вороже, схильні до мізантропії. Переважні емоції – тривога, неспокій, апатія. Пасивні у вирішенні життєвих задач, не прагнуть нічого контролювати, уникають відповідальності, покладаються на випадковості плину життя. Не будують жодних планів, не ставлять цілей, показники орієнтації на майбутнє – найнижчі серед усіх типів. При цьому спрямованість на негативне минуле та фаталістичне теперішнє є навіть вищою, аніж у попереднього типу, що лише загострює відповідні негативні характеристики порівняно із попереднім низькоадаптивним типом життєвого світу та робить цей тип дисгармонійним і дисфункціональним.

Представники дисгармонійного (дисфункціонального) життєсвіту найменш відкриті до чогось нового, байдужі до змін, мало чим цікавляться та взагалі можуть слабо розуміти власні емоції і почуття. Рівень емоційної стабільності у них приблизно такий же низький, як і у НАМТ, вони теж доволі часто поведуться реактивно та неконтрольовано. А рівень дружелюбності такий же низький, як і у САМ, теж дещо насторожено ставляться до інших і не схильні їм довіряти. Є швидше інтровертами, аніж екстравертами, у соціальному оточенні поведуться обережно, відсторонено, замкнено. Рівень добросовістності дуже низький, часто неспроможні доводити справи до кінця, ненадійні, ухиляються від відповідальності.

Таким чином, на основі проведеного емпіричного дослідження вдалося розробити класифікацію типів життєвих світів особистості та надати кожному з них докладну психологічну характеристику.

Висновки. Дослідження внутрішнього світу особистості завжди буде актуальною задачею психологічної науки. Розуміння людини, її переживань, поведінки, цінностей, переконань тощо потрібне для всіх аспектів буття – від повсякденного спілкування до професійних контактів. Однією зі сфер, де спроба проникнути у життєвий світ людини буде надзвичайно корисною та практично значущою, є клінічна психологія та психотерапія. Особливої актуальності це питання набуває у час повномасштабної війни проти нашої держави, коли багато людей – як цивільних, так і військових – потребуватимуть психологічної допомоги, уважного ставлення до свого внутрішнього світу та емпатійного розуміння своїх переживань. У світовій медичній практиці уже давно впроваджуються підходи, базовані на прийнятті життєвого світу пацієнтів за основу для покращення реабілітації та відновлення їхнього фізичного і психологічного благополуччя [17; 18; 19]. Ще одним важливим і перспективним практичним застосуванням такого підходу до розуміння людини є розробка просвітницьких програм із навчання протидії шкідливим і деструктивним впливам інформаційних

війн та інформаційно-психологічних операцій ворога проти українців з урахуванням особливостей їхнього життєвого світу, можливих вразливостей, слабких і сильних сторін тощо.

Отож, розуміння людини у всій її унікальності, в основі якої й лежить життєвий світ особистості, є надзвичайно важливим аспектом психологічних досліджень у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ганущак Р.І., Партико Т.Б. Життєвий світ як основа унікальності особистості. *Науковий журнал з соціології та психології «Габітус»*. 2020. № 13. Т. 1. С. 110–116.
2. Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії. *Філософська думка*. 2002. № 3. С. 134–149.
3. Kraus B. Plädoyer für den relationalen Konstruktivismus und eine relationale soziale Arbeit. *Forum Sozial*. 2017. No. 1. P. 29–35.
4. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
5. Carter R. The human brain book. London : DK, 2014. 264 p.
6. Nicolescu M. The true creator of everything: How the human brain shaped the universe as we know it. New Haven : Yale University Press, 2020. 376 p.
7. Schutz A. The Phenomenology of the social world. Evanston : Northwestern University Press, 1967. 255 p.
8. Merleau-Ponty M. Phenomenology of perception. London : Routledge and Kegan Paul, 1978. 466 p.
9. Binswanger L. Being-in-the-world: Selected papers of Ludwig Binswanger. New York City : Basic Books, 1975. 364 p.
10. May R., Angel E., Ellenberger H.F. Existence: A new dimension in psychiatry and psychology. New York City : Simon & Schuster, 1958. 445 p.
11. Minkowski E. Le temps vécu: Études phénoménologiques et psychopathologiques. Paris : Presses universitaires de France, 2013. 432 p.
12. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Книжковий клуб «КСД», 2016. 160 с.
13. Dennet D. Intuition pumps and other tools for thinking. New York City : W.W. Norton & Company, 2013. 512 p.
14. Rogers C.R., Dymond R.F. Psychotherapy and personality change: Coordinated research studies in the client-centered approach. Chicago : University of Chicago Press, 1954. 457 p.
15. Сенік О.М. Адаптація опитувальника часової перспективи особистості Ф. Зімбардо (ZTPI). *Соціальна психологія*. 2012. № 1–2 (51–52). С. 153–168.
16. Кліманська М.Б., Галецька І.І. Українська адаптація короткого п'ятифакторного опитувальника особистості TIPI (TIPI-UKR). *Psychological Journal*. 2019. Vol. 5, Issue 9. P. 57–74.
17. Biley F.C., Galvin K. Lifeworld, the arts and mental health nursing. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. 2007. No. 14. P. 800–807.
18. Todres L., Galvin K., Dahlberg K. Lifeworld-led healthcare: Revisiting a humanising philosophy that integrates emerging trends. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 2007. No. 10. P. 53–63.
19. Dahlberg K., Todres L., Galvin K. Lifeworld-led healthcare is more than patient-led care: An existential view of well-being. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 2009. No. 12. P. 265–271.

REFERENCES:

1. Hanushchak, R.I., Partyko, T.B. (2020). Zhyttyevyy svit yak osnova unikal'nosti osobystosti [Lifeworld as the basis of personality uniqueness]. *Naukovyy zhurnal z sotsiologiyi ta psykhologiyi «Habitус» [Scientific journal of sociology and psychology «Habitус»]*. № 13. T. 1. P. 110–116 [in Ukrainian].
2. Husserl E. (2002). Kryza yevropeys'kykh nauk i transtsendental'na fenomenolohiya. Vstup do fenomenolohichnoyi filosofiyi [The crisis of European sciences and transcendental phenome-

nology. Introduction to phenomenological philosophy]. *Filosofs'ka dumka [Philosophical Thought]*. № 3. P. 134–149 [in Ukrainian].

3. Kraus, B. (2017). Plädoyer für den relationalen Konstruktivismus und eine relationale soziale Arbeit [Plea for relational constructivism and relational social work]. *Forum Sozial [Social Forum]*. No. 1. P. 29–35 [in German].

4. Tytarenko, T.M. (2003). Zhyttyevyy svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti [Lifeworld of personality: Everyday life and beyond]. Kyiv: Lybid. 376 p. [in Ukrainian].

5. Carter, R. (2014). *The human brain book*. London: DK. 264 p.

6. Nicolelis, M. (2020). *The true creator of everything: How the human brain shaped the universe as we know it*. New Haven: Yale University Press. 376 p.

7. Schutz, A. (1967). *The Phenomenology of the social world*. Evanston: North-Western University Press. 255 p.

8. Merleau-Ponty, M. (1978). *Phenomenology of perception*. London: Routledge and Kegan Paul. 466 p.

9. Binswanger, L. (1975). *Being-in-the-world: Selected papers of Ludwig Binswanger*. New York City: Basic Books. 364 p.

10. May, R., Angel, E., Ellenberger, H.F. (1958). *Existence: A new dimension in psychiatry and psychology*. New York City: Simon & Schuster. 445 p.

11. Minkowski, E. (2013). *Le temps vécu: Études phénoménologiques et psychopathologiques [The lived time: Phenomenological and psychopathological studies]*. Paris: French university press. 432 p. [in French].

12. Frankl, V. (2016). *Lyudyna v poshukakh spravzhn'oho sensu. Psykholoh u kontstabori [Man's search for meaning. A psychologist in a concentration camp]*. Kharkiv: Book club «FLC», 2016. 160 p. [in Ukrainian].

13. Dennet, D. (2013). *Intuition pumps and other tools for thinking*. New York City: W.W. Norton & Company. 512 p.

14. Rogers, C.R., Dymond, R.F. (1954). *Psychotherapy and personality change: Coordinated research studies in the client-centered approach*. Chicago: University of Chicago Press. 457 p.

15. Senyk, O.M. (2012). Adaptatsiya opytuval'nyka chasovoyi perspektyvy osobystosti Zimbardo (ZTPI) [Adaptation of Zimbardo's time perspective personality questionnaire (ZTPI)]. *Sotsial'na psykholohiya [Social Psychology]*. № 1–2 (51–52). P. 153–168 [in Ukrainian].

16. Klimanska, M.B., Haletska, I.I. (2019). Ukrayins'ka adaptatsiya korotkoho p'yatyfaktor-noho opytuval'nyka osobystosti TIPI (TIPI-UKR) [Ukrainian adaptation of the short five-factor TIPI personality questionnaire (TIPI-UKR)]. *Psychological Journal*. Vol. 5, Issue 9. P. 57–74 [in Ukrainian].

17. Biley, F.C., Galvin, K. (2007). Lifeworld, the arts and mental health nursing. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*. No. 14. P. 800–807.

18. Todres, L., Galvin, K., Dahlberg, K. (2007). Lifeworld-led healthcare: Revisiting a humanising philosophy that integrates emerging trends. *Medicine, Health Care and Philosophy*. No. 10. P. 53–63.

19. Dahlberg, K., Todres, L., Galvin, K. (2009). Lifeworld-led healthcare is more than patient-led care: An existential view of well-being. *Medicine, Health Care and Philosophy*. No. 12. P. 265–271.